

ETO: 341.232:061.1EU(497.113) 2007/2020 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

VAJDASÁG AUTONÓM TARTOMÁNY HATÁRON ÁTÍVELŐ EGYÜTTMŰKÖDÉSÉNEK SAJÁTOSÁGAI ÉS AZOK TERÜLETFEJLESZTÉSI HATÁSAI (2007–2020)

THE SPECIFICITIES OF CROSS-BORDER COOPERATION
IN THE AUTONOMOUS PROVINCE OF VOJVODINA AND ITS IMPACT
ON TERRITORIAL DEVELOPMENT (2007–2020)
SPECIFIČNOSTI PREKOGRANIČNE SARADNJE
U AUTONOMNOJ POKRAJINI VOJVODINA I NJEN UTICAJ
NA REGIONALNI RAZVOJ (2007–2020)

NAGY IMRE

PhD, okleveles geográfus

Újvidéki Egyetem, ny. egyetemi tanár

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem, Gödöllő, professor emeritus
ELTE KRTK Regionális Kutatások Intézete, Pécs, külső tudományos főmunkatárs
nagy.imre@krtk.elte.hu

RICZ ANDRÁS

PhD, kutatási programvezető

Regionális Tudományi Társaság, Szabadka, elnök

riczandras@rcgroup.co

ÖSSZEFOGLALÓ • A tanulmány Vajdaság Autonóm Tartománynak mint európai régióknak határokon átívelő társadalmi-gazdasági és környezeti együttműködését kívánja felvázolni – Szerbia és az Európai Unió regionális politikáját meghatározó elvek gyakorlati megvalósításaként. Ez az együttműködés azért különleges, mert a tartomány három határszakaszán európai uniós tagállamokkal határos, amelyek szomszédsági politikája – egyéb bilaterális kapcsolatokon kívül – felkínálja az intézményesített, az Európai Unió által finanszírozott aktív és fenntartható együttműködést. Ez a kooperáció lehetőséget ad az uniós szakmai, adminisztrációs és pénzügyi lebonyolítási formák megismerésére, mégpedig természet- és környezetvédelmi, vállalkozásfejlesztési, határregiót érintő infrastruktúra-fejlesztési, kultúrtörténeti-idegenforgalmi, lakosságkapcsolati fejlesztések révén. A tanulmány rávilágít arra, hogy a tartomány területileg hogyan fogadja, milyen mértékben használja fel ezeket a támogatásokat, és hogy azok mennyire járulnak hozzá a városok és a kisebb

települések, valamint a kisebb és nagyobb régiók területi fejlődéséhez, azaz az intézmények, a helyi önkormányzatok külföldi kapcsolati tőkéjének gyarapításához. Mivel a támogatási rendszernek már két teljes, befejezett tervezési időszakán vagyunk túl (2007–2013, 2014–2020), vizsgálódásunk erre az időszakra irányult.¹

KULCSSZAVAK • **határokon átívelő együttműködés (CBC), az EU külső határa, Interreg, IPA, Vajdaság, Szerbia**

BEVEZETÉS

A közép-kelet-európai államok rendszerváltását és Európa keleti határainak megnyitását követően felértékelődött a határregiók fejlődése és a külső régiókkal való együttműködés. Az Európai Unió gazdasági és piacteremtési lehetőségeivel, továbbá a munkaerő és a tőke szabad áramlásának esélyeivel élve, egyrészt a belső, leszakadó határvidékek fejlődését, másrészt viszont a külső határregiókat és az azokkal határon átívelő együttműködését helyezte előtérbe, hozzájárulva ezzel a jövőbeni tagállamok közösségi politikájának megismeréséhez, megismertetéséhez. Ennek következtében az Európai Unió regionális politikájának egyik kiemelt területe az Európai Területi Együttműködés által megvalósuló, határokon átívelő együttműködés támogatása, amelyen belül a gazdaságilag periferikus határ menti területek fejlesztése valósul meg.

A határokon átnyúló együttműködés (CBC) a szomszédos országok határterületén működő regionális és helyi hatóságok közötti intézményesített együttműködési forma. Ezért az Európai Unióon belüli és a külső határain folytatott együttműködés célja az egyes közösségek olyan határon túli kérdéseinek kezelése, amelyek magukban foglalják a határ menti lehetőségek kiaknázására irányuló kísérleteket is, felhasználva a határokat gazdasági és kulturális csereprogramokra, valamint regionális kapcsolatok kiépítésére, mégpedig regionális fejlesztési célok elérése végett. Ezek: a gazdasági fejlődés elősegítése; a szociális ügyek, a kisebbségi jogok, a határon átnyúló foglalkoztatás kezelése; a kereskedelmi kapcsolatok fellendítése; a környezetvédelmi problémák megoldása stb. (vö. PERKMANN 2003; POPESCU 2008; SCOTT 2015; NAGY 2020). Ezzel összefüggésben Tanja Tamminen (2012) kifejti, hogy a határ menti régiókban kialakuló együttműködés szintjét többé már nem is

¹ A tanulmány az NKFIH támogatásával, az OTKA 146585. számú, *Magyarország és a Nyugat-Balkán* című projekt keretében készült. / Research for this publication has been supported by National Research, Development and Innovation Office (NKFIH) through the OTKA grant #146585 (Hungary and the Western Balkans).

az állam(ok)nak kell kontrollálniuk, hanem inkább a helyi szereplőknek kell kezdeményezniük olyan hatásokkal, amelyek már nem klasszikus külső viszonyként, hanem sokkal inkább „szomszédi kapcsolatokként” foghatók fel.

A területi, regionális és határon átívelő együttműködés fejlődése révén az Európai Közösségen belüli együttműködéstől az eurorégiók kialakításán és a kelet-európai országok felé történő nyitáson át az addigi periferikus határrégiók gazdasági fejlődéséig juthatunk el. Ebben a folyamatban jelentős szerepet játszottak a közösségen belüli INTERREG I–V kezdeményezések, valamint az eurorégiók kialakítása (mint amilyen például a Duna–Körös–Maros–Tisza eurorégió), amelyek olyan bi- vagy multinacionális kezdeményezések fókuszpontjává váltak, hogy a saját régióikat érintő gazdasági, környezeti, infrastrukturális és intézményi problémákkal képesek foglalkozni (SCOTT 2000; BLATTER–CLEMENT 2000).

Ezek az együttműködések később megjelentek az Európai Unió külső határain is: a Nyugat-Balkán és Kelet-Európa felé nyitva (Magyarország–Szerbia, Lengyelország–Ukrajna, Lengyelország–Fehéroroszország, Finnország–Oroszország stb.), míg az INTERREG III kezdeményezés az Európai Unión kívüli országok előcsatlakozási alapjaival (IPA, TACIS) együtt a határrégiók fejlesztésében vesz részt (VOVENDA–PLOTNIKOV 2011). Az Európai Területi Együttműködésen (ETC) belüli határon átnyúló együttműködési komponens mellett a transznacionális és az interregionális együttműködések egyaránt fontos szerepet kapnak.

A határ menti régiók és a határon átnyúló kapcsolatok feltárása az Európai Unió külső határai mentén az unió regionális politikájának alakulásával párhuzamosan zajlott, és a határ menti régiók felértékelődése a keleti bővítés óta (2004-ben és 2007-ben, 2013-ban) egyre nő (FEJES 2013). Az unió külső határain elhelyezkedő régiók azonban a Nagyobb Európa Kezdeményezés és az Európai Szomszédosági Politika égisze alatt nem éltek át ehhez hasonló fejlődést (NELLES–WALTHER 2011), mivel az uniós források igen hasznosak lehetnek az érintett területek felzárkóztatásában és területfejlesztésében, de nem elegendők, mivel elsődleges céljuk a határ menti térségek hálózatosodásának növelése (RICZ 2018).

Az Európai Unió a belső határrégiók együttműködésére létrehozott INTERREG programon kívül és a külső határ menti együttműködésre létrehozott ENI² CBC-programok mellett – amelyek az unió keleti határainak mindkét oldalán fekvő régiókat érintik, egyetlen költségvetéssel, közös irányítási struktúrákkal, közös jogi kerettel és végrehajtási szabályokkal rendelkeznek – az együttműködést kiterjesztette a nyugat-balkáni országokra, valamint a Nyugat-Balkán és az unió közötti határon átívelő együttműködésre is az Előcsatlakozási Eszköz (IPA) pénzügyi támogatási keretén belül (BASTIAN 2011).

A közép-kelet-európai rendszerváltásokat követően Szerbia körülbelül egy évtizedes késéssel kezdte meg az átállást a piacgazdaságra, ezzel párhuzamosan pedig elindultak a decentralizációs folyamatok, valamint megkezdődött az Európai Unióval való kapcsolatfelvétel és együttműködés. Az unió 2004-es, 2007-es és 2013-as bővítésének következtében Szerbia az unióval határos országgá vált. Ennek eredményeként az ország az unió szomszédságpolitikája révén először a CARDS és az INTERREG programok, később pedig az IPA I és II alapok jóvoltából részesülhetett támogatásban az előcsatlakozási célkitűzések megvalósítása végett. 2014-ig, mint előcsatlakozó ország, Szerbia kizárólag az IPA első és második komponensére nyújthatott be pályázatot. Ezek az intézményrendszer kiépítését, illetve a határon átnyúló együttműködések támogatását segítették. Ebben az időszakban a Szerbiának megítélt támogatási költségkeretnek mintegy 10%-át lehetett CBC-programokra fordítani (1. ábra), amelyek célja a Magyarországgal, Romániával, Horvátországgal, Bosznia-Hercegovinával, Bulgáriával, Montenegróval, valamint 2014-től az Észak-Macedóniával való kapcsolatok erősítése és a hátrányos helyzetű határterületek fejlesztése volt (RICZ 2023).

Vajdaság Autonóm Tartomány mint az unió szerinti NUTS 2-es régió három uniós tagállammal határos: Magyarországgal és Horvátországgal a két határszakasz teljes szerbiai hosszán, Romániával a szerbiai teljes határszakasz kétharmadán, valamint Bosznia-Hercegovinával az országos határszakasz egészen kis részén (13 km hosszúságban). A történelmi körülmények, illetve a második Jugoszlávia (Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság) szétesésének következményeként a valamikori kereskedelmi, gazdasági és lakossági kapcsolatok a kilencvenes évek elején megszakadtak, amit csak a 2000-es évek közepén elinduló szerbiai integrációs folyamatok telítettek meg újra élettel. A tartományban élő népesség etnikai szerkezetében a szerb lakosságon kívül magyarok, szlovákok, románok, ruszinok, horvátok stb. vesznek részt, s a határokon átnyúló kapcsolatokban ez olyan tényező, amely egyrészt megkönnyíti, másrészt viszont igényli is az együttműködési kapcsolatok működését,

² European Neighbourhood Instrument. Az Európai Unió 2014-ben hozta létre az Európai Szomszédsági Támogatási Eszközt, azzal a céllal, hogy még inkább előmozdítsa az unió, valamint az Algéria, Örményország, Azerbajdzsán, Belarusz, Egyiptom, Grúzia, Izrael, Jordánia, Libanon, Líbia, Moldovai Köztársaság, Marokkó, megszállt palesztin területek, Szíria, Tunézia és Ukrajna részvételével megvalósuló, közös jólétben és jószomszédságban élő térség létrehozását azáltal, hogy a partnerországokkal olyan különleges viszonyt alakít ki, amely az együttműködésen, a békén és a biztonságon, a kölcsönös elszámoltathatóságon, valamint a demokrácia, a jogállamiság és az emberi jogok tiszteletben tartása iránti közös elkötelezettségen alapul, összhangban az Európai Unióról szóló szerződéssel.

fenntartását – megőrizve és fejlesztve az egyes nemzeti közösségek közötti kapcsolatokat is anyanemzetükkel.

Év	SERBIA IPA CBC	HU-RO HU-SER -SER	HU-SER	CRO-SER	RO-SER	SER-BiH
2004–2006	31 923 029	31 923 029	-	-	-	-
2007–2013	71 728 241	-	33 969 179	5 400 000	19 559 062	12 800 000
2014–2020	188 323 436	-	65 124 000	34 293 188	74 906 248	14 000 000

1. ábra. A Szerbiába allokált INTERREG IPA CBC-programok összege – a teljes program unió által biztosított része euróban (Forrás: Nagy–Ricz–Fekete 2021)

A HATÁRON ÁTÍVELŐ KAPCSOLATOK EDDIGI TAPASZTALATAI (2004–2006, 2007–2013)

A 2004–2006-os tervidőszakban lebonyolított határokon átvélő programok struktúráját, azok céljait és a megvalósult projektek eredményeit vizsgálva kijelenthetjük, hogy a Vajdaság számára még jelentős pénzforrások elosztására van szükség ahhoz, hogy az összlakosság szempontjából bármilyen kézzelfogható eredménye legyen a határ menti támogatásoknak.

Nem kérdéses, hogy a fenti programok által ideérkezett hozzávetőlegesen tízmillió eurónyi fejlesztési forrás megfelelő helyekre került, de ezek csak lokális, egy-egy helyi közösség vagy jobbik esetben egy nagyobb település, esetleg egy egész város szempontjából voltak hatékonyak, összességében azonban a térség területi fejlődésére csak csekély hatást gyakoroltak.

Megállapítható az is, hogy a projektek nagyobb része elsősorban a vidéki társadalom számára nyújt fejlődési lehetőséget, ami a vajdasági demográfiai jellemzőkből kiindulva természetes is. A nyertes projektek tevékenységének elemzéséből kiderül, hogy szükség van a humán erőforrás fejlesztésére. Az úgynevezett *hard* infrastrukturális projekteken kívül szinte az összes többi projekt típusban akadt valamilyen képzés, amelyre széles körű igény mutatkozott az eddigi végrehajtás során, hiszen kiváló lehetőséget adott arra, hogy az érdekelt felek megtanulják mindazokat az alapkészségeket, amelyek mind az uniós csatlakozás, mind pedig a további források lehívása szempontjából elengedhetetlenek.

A megvalósított projektek létrehozták azt az összefogást, és megalapozták a helyi közösségeken belül azokat a lehetőségeket, amelyeket kihasználva már uniós támogatás nélkül is gazdasági fejlődés érhető el. Sok esetben az egyéni vállalkozások erősítése volt a cél egy másik szomszédos ország potenciáljainak kihasználásával. Ha az egyének megerősödnek, akkor maga a

közösség is erősebbé vált, és további fejlesztések létrehozására lesz képes; ebben jutott kifejezésre az eddigi programok jelentősége: megmutatni azt az utat, amelyet fejlődésük érdekében be kell járniuk az egyes szubjektumoknak (RICZ 2013).

A 2007 és 2013 között megvalósított programok tekintetében Vajdaság területén a legnagyobb mértékben a nagyvárosok, elsősorban Újvidék és Szabadka, illetve egyéb kisebb-nagyobb városok tudták lehívni a támogatások nagyobb részét mind relatív, mind abszolút értékekben mérve; ugyanis ezeken a területeken valósult meg a legtöbb projekt. Mivel a vizsgált programok alapvető célja a határokon átívelő hatás erősítése és a periferikus térségek lemaradásának csökkentése volt, fizikailag a határ közelében lévő térségek magasabb arányban tudták lehívni a támogatási forrásokat, ezért azok hatása is jelentősebb volt itt, amire mind az infrastrukturális output indikátorok, mind pedig az ezeken alapuló társadalmi mutatók egyaránt utalnak.

Több olyan határ menti község vett részt a projekt megvalósításában – például Magyarkanizsa, Törökkanizsa, Szabadka, Zombor, Nagyikikinda, Versec –, amelyek szintén jelentős mértékben hívtak le forrásokat. Ha e községek fejlettségi mutatóit összevetjük a projekt előtti állapotokkal, akkor megállapítható, hogy kiugró fejlődés nem történt, így egyértelműen elvethető az a feltételezés, hogy Vajdaság fejlődésének kulcsa az uniós források lehívásában keresendő. A nagyobb városok fejlődési pályája 2012-ben megtörni látszott, a kisebbek viszont egy enyhe fejlődési növekedést mutattak. Nem lehet tehát kijelenteni, hogy jelentős fejlődést idéztek elő a határon átnyúló programok forrásai, viszont a kisebb méretű települések számára ezek a források olyan fejlődési alternatívát biztosítottak, amelyet a már említett települések ki is használtak, és amelyek mérhető adatokkal is bizonyíthatóak (RICZ 2018). Azonban sok esetben megtörtént, ami más határ menti programok lebonyolításánál is jellemző volt, s amire a nemzetközi szakirodalom is felhívja a figyelmet, hogy a projekteknek nincs tovagyűrűző, illetve fenntartható, további tevékenységeket generáló hatása; a pénzügyi zárás után nincs folytatásuk (KNIPPSCHILD 2005).

Annak ellenére, hogy a CBC-programok keretében megvalósított projektek nem hoztak gazdaságilag és pénzügyileg jelentős változásokat, mégis hatással voltak azokra a pályázó szervezetekre, amelyek az EU-programok megismerésének lehetőségével élhettek. A projektek sikeres végrehajtása megmutatta azt is, hogy mely közösségek tarthatók fenn, és hogy mitől jók és továbbfejleszthetők a projektötletek. Az elért eredmények rámutattak arra is, hogy milyen előnyökkel járhatnak az európai uniós források egy-egy közösség fejlődésében (NAGY 2020).

A VIZSGÁLAT MÓDSZERTANA

Jelen munka összefoglalója az elmúlt csaknem húsz év kutatásainak, amelyek a Vajdaság területén elérhető, határokon átvélő programokkal foglalkoztak. Ezek a kutatások elsődlegesen a programok hatását kutatták a területi fejlődés szempontjából, de kifejezetten gazdasági, fenntarthatósági és földrajzi szempontból is készültek vizsgálatok úgy, hogy a vajdasági magyar nemzeti közösség érintettsége is górcső alá került. A Vajdaságban magyarul még nem jelent meg ilyen jellegű összefoglaló, így a kutatások eredményeinek publikálása hiányt pótol.

Bár a vajdasági települések részvételi intenzitását a projektekben megvalósított támogatásösszegek (támogatási részösszegek) figyelembevételével lenne realisabb bemutatni, a tanulmányban a projektszámok alapján végeztük az elemzést, mivel a projektleírások és eredményismertetőik nem tartalmazzák a támogatási összegek partnerek szerinti bontását.

A határon átnyúló kapcsolatok a részt vevő települések együttműködésének jellege szerint – mint gazdaságfejlesztés, turizmus, kultúra, környezetvédelem, emberek közötti együttműködés – került bemutatásra, nem pedig az egyes IPA CBC-programok prioritáscsoportosítása alapján, tekintettel arra, hogy az egyes CBC-programok különböző nevezérendszerbe sorolják be az együttműködési prioritásokat. Ezért beavatkozási csoportokat állítottunk fel, amelyek jól mutatják egy-egy beavatkozási csoport eredményességét.

A határszakaszok CBC-kapcsolatainak együttműködéseit és lehatárolásait aszerint csoportosítottuk, hogy közvetlen határ menti, egyéb határ régióon belüli, illetve regionális központok együttműködéséről vagy rendhagyó együttműködési formákról van-e szó (NAGY 2020).

A kapcsolatok településtípusok szerinti (falú, város, megyei jogú város vagy megyeszékhely, régióközpont) vizsgálata során is fellelhető a változatosági tényező, amelyet az együttműködésben részt vevő intézményi kapcsolatok is befolyásolhatnak.

Az intézményi kapcsolatokban a tanulmány megkísérli elemezni, hogy mennyire van jelen a kompetencia homogenitása, milyen arányú az azonos szintű és jellegű intézmények CBC-kapcsolata az egyes határprogramok bontásában, aminek alapján következtetni lehet arra is, hogy mennyire realisak a formailag nem kompetens kapcsolatok, illetve a projektimplementáció eredményességének értékelésénél a kompetencia hiánya.

A HATÁROKON ÁTÍVELŐ EGYÜTTMŰKÖDÉSI FORRÁSKERETEK SZERBIÁBAN

A rendelkezésre álló európai uniós forráskeretek közül Szerbia számára az IPA-alapokból folyósítják a támogatásokat a hasonló nevű IPA-Interreg programokon keresztül. Egészen 2014-ig Szerbia az IPA-programból csupán az első és második komponenst használta, 2018-tól viszont már a harmadik komponenst, az IPARD-ot is, mely a mezőgazdaság támogatására jött létre, és az első olyan uniós költségvetésből finanszírozott program, amelyet profitorientált alanyok számára irányoztak elő.

A vizsgált időszakban Szerbia – Koszovó kivételével, mellyel a kétoldalú kapcsolatok továbbra sem rendezettek – minden szomszédos országával részt vesz az Európai Unió által finanszírozott határon átnyúló fejlesztési programokban. Vajdaság szempontjából négy CBC-program bír jelentőséggel. A Magyarországgal és Horvátországgal közösen megvalósuló programok teljes programterülete a Vajdaság területére esik, ezért ezek kiemelt szerepet töltenek be. A Romániával folytatott együttműködés a tartomány észak-, közép- és dél-bánáti körzeteit érinti, ugyanakkor ennek a programnak a költségvetése lényegesen nagyobb, mivel a programterület részét képezik még Kelet-Szerbia Duna menti térségei, valamint a Braničevói és Bori körzetek is. A Bosznia-Hercegovinával folyó közös programban a Vajdaság csak Szerémségen keresztül kapcsolódik, így ennek a programnak a jelentősége elmarad az előző háromtól. Ennek ellenére Szerémség különleges helyzetben van, mivel Szerbiában ez az egyetlen olyan körzet, amely három különböző CBC-program keretében is részesülhet támogatásban – ez pedig a Nyugat-Balkán országai között is ritkaságnak számít (RICZ 2023).

A felsorolásból kitűnik, hogy a négy programnak köszönhetően a tartomány minden közigazgatási egységében (a községekben és a városokban) legalább két program érhető el, ami gyakorlatilag a teljes lakosság számára az uniós programok azonos elérési esélyét szavatolja.

A projektek sajátossága, hogy az adott két szomszédos partnerországban működő projektpartnerek egyenrangú félként pályáznak azok végrehajtására úgy, hogy mind az aktivitások, mind pedig az ahhoz kapcsolódó költségvetés hozzávetőlegesen egyforma arányban oszlik meg a két ország között. A teljes program alapelve a közös tervezésen, megvalósításon, költségvetésen és menedzsmenten alapszik, amelynek betartásához a partnerek hasonló kompetenciái elkerülhetetlenek.

A projektprioritások alapján a közös szakmai titkárságok pályázatokat írtak ki projektek finanszírozására, jellemzően nonprofit szervezetek számára, amelyek elsősorban állami és civil intézményeket jelentettek; a horvát és a bosnyák programon kívül stratégiai és nyílt pályázati felhívások is kiírásra kerül-

tek. A stratégiai pályázatok jellemzően nagyobb, a két ország kormánya által konszenzus alapján támogatott beruházások, amelyek minden esetben valamilyen nagy léptékű infrastrukturális beruházást is tartalmaztak (például a Szeged–Szabadka közötti vasútfejlesztési projekt tervdokumentációjának kidolgozása). A nyílt pályázati kiírásokra meghatározott szervezetek jelentkeztek kisebb volumenű, a program prioritásainak megfelelő aktivitások támogatására. A vizsgálati mintában csak a stratégiai és az első nyílt pályázati kiírásokat (a horvát–szerb programban a második kiírás is) vettük figyelembe, de már ezek alapján is a Vajdaságban összesen 137 sikeres pályázat került finanszírozásra.

A VAJDASÁGI CBC TÉRKAPCSOLATAINAK SAJÁTOSSÁGAI

Szerbia szomszédos európai uniós tagállamaival történő határon átnyúló együttműködését Vajdaság Autonóm Tartománynak mint az uniós NUTS II régiójának határon átnyúló kapcsolatait vizsgáltuk, ezért a szomszédos európai uniós tagállamokon kívül a vizsgálat Bosznia-Hercegovinára mint az INTERREG-IPA 2014–2020 program által érintett szomszédos államra is kiterjedt.

A vizsgált időszakban 137 INTERREG-IPA CBC-projekt valósult meg. Települési bontásban ez azt jelenti, hogy a szomszédos országok határ régióinak 28 települése Vajdaság 53 településével alakított ki határon átvélő együttműködést.

Településtípusok	HU–SER	CRO–SER	RO–SER	SER–BiH	Összesen
Falvak	39	11	6	-	56
Városok	12	2	1	1	16
Régióközpontok	2	4	2	1	9
Összesen	53	17	9	2	81

2. ábra. Az Interreg-IPA CBC 2014–2020 programokban részt vevő települések Vajdaság AT határon átnyúló együttműködésének viszonylatában (Forrás: NAGY–RICZ–FEKETE 2021)

A programidőszak eddig megvalósított projektjeinek településenkénti eloszlása nagyon aránytalan: a projektimplementációban a régióközpontok kapcsolatai, a várospárok, valamint a város és az egyéb településkapcsolatok dominálnak. Ha a vajdasági projektpartnernek székhelyét vesszük figyelembe, akkor jól kirajzolódnak azok a térségi erőközpontok, amelyek projektszempontból jelentős területi részvételt eredményeztek. Ilyenek a nagyvárosok: Újvidék, Szabadka, Zombor, Nagyikinda, Szávaszentdemeter, továbbá néhány kisváros: Magyarkanizsa, Törökbecse.

A magyar–szerb program szempontjából a tartomány északi részén koncentrálnak egy, elsősorban nemzetiségi alapokon együttműködő projektcsoportosulás, ugyanez megjelenik a keleti határ mentén is a román–szerb programban, ahogyan a Szabadka–Zombor-tengely különösen jelentős a horvát–szerb programban.

A projektek szerkezeti jellemzőinek elemzése alapján négy jól elkülöníthető tematikus csoport azonosítható, amelyek Vajdaság szinte teljes területére kiterjednek. Ezek közül a témacsoportok közül az egyik az infrastruktúra-fejlesztés, amely magában foglalja a közutak, kerékpárutak, valamint a vasúti és vízi közlekedés fejlesztését – elsősorban a határátkelőhelyek jobb elérhetőségének biztosítása végett. Emellett jelentős volumenű infrastrukturális beruházások találhatók a környezetvédelmi, vízügyi, kulturális, egészségügyi, turisztikai és gazdaságfejlesztési célú projektek keretében is. A stratégiai projektek kivétel nélkül tartalmaznak valamilyen formában infrastruktúra-építést. Néhány példa ezek közül: a Szeged–Szabadka vasútvonal felújításának tervezése, a Rábé–Kübekháza határátkelőhöz vezető közút megépítése, a Bega-csatorna hajózhatóvá tétele, a verseci kórház korszerű orvosi műszerekkel való felszerelése, a palicsi magyar kultúrház felépítése, a magyarkanizsai szennyvíztisztító létesítése, valamint a Tisza árvízvédelmi rendszerének korszerűsítése (RICZ 2023).

A gazdaság- és turizmusfejlesztés hozzávetőlegesen a projektek felét teszi ki (47,44%), mivel mind a négy programterület támogatható prioritásai között megtalálhatók ezek a célkitűzések. A turizmus tekintetében elsősorban az épített és a természeti örökségre alapozott turisztikai fejlesztések kerültek támogatásra (24,8%), míg a gazdaság tekintetében a munkaerőpiac fejlesztése, a munkaerő-mobilitás elősegítése, illetve a szociális vállalkozások térhódításának előmozdítása. Mindenképpen ki kell emelni a gazdaságfejlesztési projektek részarányát, amely jól érzékelteti, hogy a tervezés során milyen jelentős igény mutatkozik a perifériális térségek gazdaságának fejlesztésére. Az infrastrukturális projektekkel közösen a gazdaságfejlesztés az a beavatkozásra váró ágazat, amely a területfejlesztés szempontjából legnagyobb hatással bír. Az előző programok vizsgálata bebizonyította (RICZ 2018), hogy nem volt jelentős hatásuk a CBC-programoknak Vajdaság területi fejlődésére, de nem is volt ilyen magas a gazdaságfejlesztési programok részaránya sem.

A határregiók lakossága közötti együttműködés, a különböző társadalmi közösségek kapcsolatainak fejlesztése elsődlegesen a magyar–szerb programban került külön alprioritásként támogatásra, de ez megjelenik kisebb volumenben az összes többi programterületen is. Ebbe szinte minden olyan kisebb léptékű projekt beletartozik, amely valamilyen módon a határ két oldalán élő lakosok közötti kapcsolatokat – legyen az kultúra, sport vagy oktatás – megjeleníti. Elsődlegesen úgynevezett *soft* projektek, amelyekben egy-egy rendez-

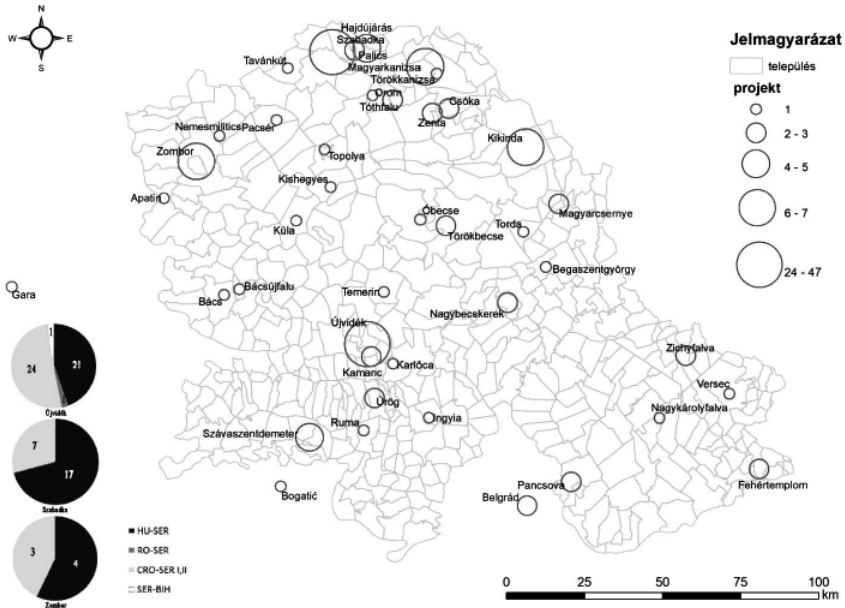
vénysorozat, képzés, illetve fiatalok, iskolások közötti együttműködés került finanszírozásra.

Az egyéb kategóriába tartozik minden olyan projekt, amely az előző csoportok egyikében sem jelenik meg, de ezek között is hangsúlyos a környezetvédelem, illetve az egészségügy, hiszen mindkét területen jelentős előrelépésre van szükség a vidéki közösségek fejlesztése érdekében.

A különböző határregiók megoszlása szerint vizsgálva az egyes projektek megvalósulását, az alábbi megállapításokat tehetjük:

- A vajdasági települések szempontjából (1. ábra) a magyar–szerb határon átvélő program tekinthető a legjelentősebbnek. Számos közvetlen határ menti kistelepülés – például Tavankút, Nemesmilitics, Tóthfalu, Palics, Hajdújárás, Horgos, illetve a magyar oldalon Algyó, Ásotthalom, Üllés, Rösze – sikeresen kapcsolódik be egy-egy projektbe. Ugyanakkor a projektek túlnyomó részében Szeged, Újvidék és Szabadka intézményei a domináns partnerek, ezek a szereplők alkotják az összes partnernek több mint a felét. Jól látható, hogy a CBC-kapcsolatok jelentős része ebben a térségben valósul meg. Ez részben az úgynevezett „magyar–magyar” kapcsolatok földrajzi eloszlásával is összefügg, hiszen a Vajdaságban élő magyar nemzeti kisebbség tömbszerűen, főként a Bajmok–Temerin–Horgos háromszögben koncentrálódik (NAGY-RICZ-FEKETE 2021).
- A horvát–szerb program túlzottan régióközpont-centrikus, amelyben az Újvidék–Eszék-reláció dominál, emellett elvétve előfordulnak szabadkai, zombori és vukovári projektcsoportok is, míg elenyésző a kistelepülések közötti kapcsolatok száma. A kistelepülések együttműködésére sem a szomszédos határ menti kapcsolatok a jellemzőek, inkább az etnikai alapon szerveződők, melyek keretében a horvát oldal szerb lakossága és települései ápolnak jó kapcsolatokat a vajdasági településekkel.
- A román–szerb programban főleg a nagyobb bánáti városok és régióközpontok szerepelnek (Nagykikinda, Pancsova, Versec, Fehértemplom) jellemzően projektmegvalósítási színhelyként, de Tóthfalu, Zenta és Magyarakaniza is, mint kisebb jelentőségűek, jelen vannak – csökkentve így a régióközpontok és városok koncentrációját. Ebben a határregióban – romániai viszonylatban – tehát jól kirajzolódik Temesvár és kisebb mértékben Resicabánya (Reșița) vonzereje a hozzájuk kötődő együttműködések alapján.
- A szerb–bosnyák programterületen – teljesen rendhagyó módon – nem az illetékes jogosultsági területhez tartozó projektek dominálnak, hanem a szarajevói és újvidéki központok köré szerveződő

programok, aminek az a legfőbb oka, hogy egyrészt a bosnyák oldalon rendkívül széles a programterület, amelybe Szarajevó is beletartozik, másrészt a projektkezdvezményezették székhelye több esetben a programterületen kívül található, de maguk a tevékenységek elsődlegesen a programterületen belül valósulnak meg.

3. ábra. Nyertes IPA-projekttek száma települési bontásban 2014–2020 között
(Forrás: saját szerkesztés)

Valamennyi programterületre jellemző a régióközpontok határon átnyúló szoros kapcsolatát tükröző pályázati dömping, ami sok esetben, sajnos, nem a programok alapvető céljait segíti elő: a közvetlen határ menti területek együttműködését, a perifériák fejlesztését és a határ mentén élő emberek közötti viszonyának erősítését. Ez különösen jól érzékelhető az adminisztratív határral elválasztott települések kapcsolathányában, illetve kapcsolatszegénységében.

A határon átvívelő együttműködési típusok tekintetében a regionális központok kapcsolata domináns valamennyi határprogram esetében, ami egyrészt a megyei, illetve regionális szintű intézmények szakmai, pénzügyi, külkapcsolati tőkéjével magyarázható. Idesorolhatók még a subregionális–regionális központok kapcsolatai is, amelyek sok esetben közvetlen határ menti kapcsolatban is vannak egymással (Szeged–Szabadka vagy Nagyikinda–Temesvár esetében). Gyakran a projektek megvalósulása a határregióban

történik, de a pályázat megvalósítójának székhelye, ha azok állami vagy regionális szervezetek, a határtól távol találhatóak. Feltehető ebben az esetben a jogos kérdés, hogy megvan-e a kellő kompetencia, szakmai felkészültség és terepismeret a fizikailag távol eső intézmény keretein belül arra, hogy egy határ menti problémára megfelelő választ adjon? Ez a jelenség nem egyedülálló a térségben, más határterületeken is vannak hasonló esetek, és bizonyára csak egy mélyebb vizsgálat tudná kideríteni ezek hosszú távú eredményességét.

A közvetlenül a határ mentén, „szimmetrikusan” elhelyezkedő együttműködési területi típusba tartozó települések száma még mindig elenyésző, s ha ezek a települések mégis valamilyen feladatrészt vállalnak is, a partner akkor sem a közvetlen szomszéd települések valamelyike, hanem távolabbi települések intézményei; esetleg a többi partner között a szomszéd határrégió szomszéd települése is jelen van. Az emberek közötti kapcsolatok építését segítő projektek között fordul ez elő leggyakrabban. A terepen begyűjtött információk szerint az ilyen esetek jelentős részében a már meglévő jó kapcsolatokat fejlesztik tovább a határ két oldalán működő intézmények és az ott élők elsősorban kulturális és sport-, kisebb mértékben pedig idegenforgalmi tevékenységük továbbfejlesztésével.

A határon átnyúló irreguláris pályázatok a korábbi tervidőszak magyar-szerb és horvát-szerb projektjeihez képest növekvő tendenciát mutatnak. Így a programterületen kívüli települések is – például: Budapest, Hatvan, Zágráb – megjelennek a kedvezményezettek között. A szerb-bosnyák együttműködést ez jellemzi, aminek elsődleges oka a bosnyák programterület kiterjedt mérete. Érdemes lenne a következő támogatási időszakban a támogatható területek nagyságát újradefiniálni, hogy a határon átvélő hatás hatványozottabban jelenjen meg.

A határon átnyúló intézményi szintű kapcsolatokban elsősorban az önkormányzati kapcsolatok dominálnak a helyi önkormányzati, a megyei és a tartományi (Vajdaság esetében) szinteken: az egyetemek (főiskolák), a civil szervezetek, a kulturális és sportegyesületek, a közgyűjtemények (múzeumok, könyvtárak), az alapítványok, a regionális szintű intézmények (regionális fejlesztési intézmények, vízügyi igazgatóságok, kamarák stb.) (4. ábra). A 2014–2020-as tervidőszakra rendelkezésre álló befejezett projektinformációk alapján megállapítható, hogy az intézményi kapcsolatok tekintetében 54,56%-ban egymással kompetens intézmények kerülnek partnerkapcsolatba. A HU-SER program esetében ez 54,9%-os, a RO-SER esetében 62%-os, a CRO-SER programban pedig 46%-os a részvételi arány. A legnagyobb mértékben az önkormányzatok valósítottak meg kompetens és/vagy kompatibilis partnerkapcsolatokat (helyi önkormányzati, községi; megyei önkormányzati; valamint megyei és regionális jellegű önkormányzati együttműködéseket). Az esetek többségében a vajdasági regionális jellegű intézmények a magyar és

a horvát, illetve a romániai második önkormányzati szinttel, azaz a megyei önkormányzatokkal kommunikáltak. Kisebb arányban vannak jelen a regionális jellegű intézmények kompetens kapcsolatai (regionális vízügyi igazgatóságok, kamarák, regionális fejlesztési ügynökségek stb.), bár azok alacsony számát a szakmaspecifikus jelleg is befolyásolhatja.

Intézmény	HU-SER	CRO-SER	RO-SER	SER-BiH
Vajdaság Autonóm Tartomány titkárságai:	6	4	1	1
– regionális fejlesztés, területi együttműködés kultúrája, közérdekű tájékoztatás és vallási közösségekkel való kapcsolatok;				
– oktatás, közigazgatás, nemzeti kisebbségek – nemzeti közösségek;				
– várostervezés és környezetvédelem;				
– mezőgazdaság, víz- és erdőgazdálkodás;				
– sport és ifjúság.				
Újvidéki Egyetem (karok):	13	6	0	0
– műszaki tudományok kara;				
– mezőgazdasági kar;				
– természettudományi kar;				
– orvostudományi kar.				
Európai Ügyek – Vajdaság Autonóm Tartomány Alapja	5	0	0	0
Vajdaság Vizei (Vode Vojvodine)	2	2	1	0
Újvidék város	1	2	2	0
Szabadka város	2	1	1	0
Zombor város	1	2	2	0

4. ábra. A határprogramokban leggyakrabban megjelenő intézmények
(Forrás: a szerzők saját szerkesztése a következők alapján: HU-RO-SCG [2009],
INT-RO-SER [2014], IPSER-SER-BiH [2014], INT-RO-SER [2018])
és INT-HU-SER (2020)

Ennek alapján megállapítható, hogy a korábbi kiírásokhoz viszonyítva az intézményi kapcsolatok túlmutatnak a kompetencián alapuló sablonokon, ami egyrészt a kapcsolat diverzifikációjára utalhat, de ez tartalmazhatja az egyik partner csupán eszközként történő részvételét is. Ez a feltevés mélyin-

terjük és az allokált támogatások szerkezete megvalósításának alapos vizsgálata alapján pontosítható.

Ha a vizsgált programokat összevetjük az első időszak programjaival, jól kirajzolódik egy tendencia: a támogatások fókusza eltolódott a vidéki térségek fejlesztésétől a nagyvárosi projektek irányába. Ugyanígy megfigyelhető az elmozdulás a soft, főként képzési jellegű projektek felől a maradandó eredményeket hozó hard infrastrukturális beruházások felé. Ennek hátterében elsősorban a költségvetés növekedése, valamint a térség adszorpciók kapacitásának változása áll, különösen a projektmegvalósításhoz szükséges humán erőforrás szempontjából. Amennyiben komplex módon tekintünk az elmúlt három uniós költségvetési periódus során a Vajdaságban megvalósított határon átvélő programokra, megállapítható, hogy a térség e tekintetben egy organikus fejlődési pályára lépett. A programozás alapelvei megfelelő módon kerültek lefektetésre. Míg az első időszakban a képzés és intézményépítés állt a középpontban, a későbbiekben megjelentek a nagyobb léptékű beruházások, a legutóbbi időszakra pedig már a stratégiai jelentőségű fejlesztések váltak meghatározóvá (RICZ 2023).

ÖSSZEGZÉS

A 2014–2020-as programidőszak befejezett CBC-projektjei, amelyeket az Interreg-IPA II forrásokból támogatott az Európai Unió, részben a korábbi sajátosságok folytatására utal. Bár a térbeli dimenziókat a lehatárolt határ régiók predesztinálják, és a projektkiírások gyakorlatilag azonosak a korábbiakkal, újabb sajátosságok is fellelhetők. A jelen tervidőszak eddigi megvalósításaiban a helyi önkormányzatok nagyon minimális többsége mellett a régióközpontúság és a regionális intézményközpontúság dominál, és továbbra is elenyészőek az emberek közötti kapcsolatokat építő projektek – mind azok nagysága, mind pedig mennyisége szempontjából.

A projektmegvalósításokkal szemben elvárt területfejlesztési hatások minimálisak, s csupán az infrastruktúra-fejlesztések alapján követhetők hatékonyságuk. A gazdaságfejlesztési jellegű projektek, amelyek az összes projektnek csaknem a felét teszik ki, hatásai egyelőre még nem mutathatóak ki területfejlesztési szempontból.

Nem tagadható azonban, hogy számos olyan probléma került megoldásra uniós forrásokból, amelyek már több évtizede fennálltak, és amelyek a közösségek periferikus helyzetéből fakadtak. Ezek a fejlesztések elsődlegesen állami feladatok lettek volna, amelyeket azonban az állami intézmények a projektek finanszírozásának felhasználásával, az uniós állampolgárok által befizetett adókból fizettek ki, és pedig az unió külső határain túli térségekben. Tudományosan nem bizonyítható, de a terepen összegyűjtött információk-

ból körvonalazódik a fent említett folyamat, amely már a programozás során megindult, és a projektkiválasztáson és az alvállalkozók megbízásán át tartott, és amelynek célja nem volt más, mint bizonyos, több évtizede elhanyagolt állami feladatok uniós finanszírozása.

A fenntarthatóság, mint minden más uniós támogatású programnál, ebben az esetben is a támogatások egyik alapvető kritériuma. A határ menti projektekben nem könnyű mérni azokat az indikátorokat, amelyek a projekt fenntarthatósági időszakában jellemzik a határon átívelő hatást, de egy fokkal könnyebben lehet elemezni azokat a mutatókat, amelyek adott országon belül mutatják meg a projekt által létrehozott termék hosszú távú eredményeit. Az infrastrukturális projektek keretében tisztán ki lehet mutatni a fenntartási időn belül azokat az eredményeket, amelyek egy-egy út vagy árvízvédelmi vonal használatából erednek (RICZ 2024).

Sok esetben pénzügyileg túlrazott projektek kerülnek támogatásra, és azok pénzügyi fenntarthatósága mellett a projektek továbbélése, a partnerkapcsolatok új tartalmakkal történő bővítése és továbbfejlesztése kevés innovatív elemet tartalmaz, főleg a Románia–Szerbia-program viszonylatában. A programmegvalósítás technikai hátterének köszönhetően a projektgazdák nagy hangsúlyt kell fektetniük a projekt adminisztrációjára és a láthatósági elemekre, míg a projektmegvalósításból született eredmények fenntartására már sok esetben nincs sem megfelelő erőforrás, de az irányító hatóság sem követeli meg azokat, csak az indikátorok szintjén, a fenntarthatóság pedig nem minden esetben kerül szigorú ellenőrzésre.

Az elvégzett elemzések után úgy tűnik, hogy az állami intézmények fejlesztése magasabb arányú, mint a kis települések intézményeié, ennek elsődleges okát a projektek technikai lebonyolításában látjuk: egy projekt megvalósítása attól függetlenül, hogy 85–100%-ban támogatott (országtól és pályázói intézményi formától függően), Magyarországot kivéve minden esetben utófinanszírozott. Abban az esetben, amikor akár több százezer eurós értékű projektekről beszélünk, akkor az előfinanszírozás – az állami intézményeket kivéve – nem minden esetben oldható meg.

Ezt bizonyítja az a tény is, hogy a nagy léptékű projektek, illetve a stratégiai jelentőségű projektek kizárólag csak a régióközpontokban székelő pályázók által valósulhattak meg, hála annak, hogy jelentős intézményrendszerrel és tőkével rendelkeztek. A periférián lévő kistélepülések, illetve civil szervezetek csak a legkisebb költségvetésű projekteket tudják végrehajtani, sok esetben azt is csak azáltal, hogy eladósodnak a projektvégrehajtás folyamán, majd annak befejeztével fizetik vissza adósságaikat.

Összefoglalva megállapítható, hogy összehasonlítva az előző költségvetési periódusok programjaival a 2014–2020-as uniós költségvetési periódus első pályázati köreiből allokált forrásokat, azok Vajdaság tekintetében

semmilyen pozitív változást nem hoztak sem a perifériák területi fejlődése szempontjából, sem pedig a közvetlenül a határ mellett élő emberek közötti kapcsolatok erősítésében. A jelentős mennyiségű gazdaság- és infrastruktúra-fejlesztési projekt hosszú távon valószínűleg a területfejlesztésre is hatással lesz, ennek kimutatása azonban csak az összes projekt implementálása és középtávú eredményeik vizsgálata után lehetséges.

E tanulmány egy rövid látóképet ad a vizsgált programokról. Jelentős források kerültek még allokálásra mind a magyar, mind a román program tekintetében, amelyek a fent körülírt eredményeket árnyalhatnák. Az összes program teljes, mélyreható és a korábbi programokkal összevetett vizsgálata adhat majd csak átfogó képet az elért eredményekről, amelyek alapja lehet a megvalósítókkal folytatott mélyreható interjúk elemzése és természetesen a programok által előírt indikátorok elérésének vizsgálata is.

IRODALOMJEGYZÉK

- BASTIAN, Jens 2011. Cross-border cooperation in the Western Balkans: roadblocks and prospects. In: *TransConflict and Eurasia Review*, 16 March 2011, 1–6. <http://www.transconflict.com/2011/03/cbc-wb-roadblocks-prospects-163/>. (2025. 05. 11.)
- BLATTER, Jochim – CLEMENT, Norris 2000. Cross-Border Cooperation in Europe: Historical Development, Institutionalization, and Contrasts with North America. In: *Journal of Borderlands Studies*, 1., 15–53.
- FEJES Zsuzsanna 2013. Republic of Serbia Towards the European Territorial Cohesion and Cross-Border Cooperation – with Special Focus on Vojvodina. In: *DETUROPE – The Central European Journal of Tourism and Regional Development*, 3., 88–104. DOI: 10.32725/det.2013.022
- INTERREG 2014a = Interreg IPA Cross-border Cooperation Programme Croatia–Serbia 2014–2020.
<https://cbc-clusters.org.rs>. (2025. 05. 11.)
- INTERREG 2014b = IPA CBC Programme 2014–2020 Serbia–Bosnia and Herzegovina.
<https://srb-bih.org/en/dokumenti/programski-dokumenti/>. (2025. 05. 11.)
- INTERREG 2018 = Interreg IPA CBC Romania–Serbia Programme 2014–2020.
http://www.romania-serbia.net/?page_id=163. (2025. 05. 11.)
- INTERREG 2020 = Interreg – IPA CBC Hungary–Serbia Programme 2014–2020. 2nd Modification.
<http://www.interreg-ipa-husrb.com/en/file/5823/>. (2025. 05. 11.)
- KNIPPSCHILD, Robert 2005. Cross-Border Cooperation as a New Tool for Urban Development in Border Regions? In: *Europa XXI*, 13., 123–128.

- KOLOSOV, Vladimir A. – KLEMESHEV, Andry P. – ZOTOVA, Maria V. – SEBENTSOV, Alexander B. 2015. Russia-European Union Borderlands: Transboundary Gradients, Interactions and Current Challenges. In: *International Journal of Economics and Financial Issues*, 5. / Special Issue, 5–12. <https://www.econjournals.com/index.php/ijefi/article/view/1586/pdf>. (2025. 05. 11.)
- NAGY Imre 2020. Cross-border cooperation on the external borders of the EU and the impact of the received EU CBC funds on AP Vojvodina/Serbia. In: *BELGEO*, 2., DOI: 10.4000/belgeo.38732 <https://journals.openedition.org/belgeo/38732>. (2025. 05. 11.)
- NAGY Imre – RICZ András – FEKETE Renáta 2021. Results of the EU cross-border programme allocations and their geographical implications for border regions of Vojvodina/Serbia in the 2014–2020 programming period. In: *Europa XXI*, 4., 99–118. DOI: 10.7163/Eu21.2021.40.4 https://rcin.org.pl/Content/232835/WA51_269735_r2021-t40_EuropaXXI-Nagy.pdf. (2025. 05. 11.)
- NELLES, Jen – WALTHER, Olivier O. 2011. Changing European borders: from separation to interface? An introduction. In: *Articulo – Journal of Urban Research*, 6. <https://journals.openedition.org/articulo/1658>. (2025. 05. 11.)
- PERKMANN, Markus 2003. Cross-Border Regions in Europe: Significance and Drivers of Regional Cross-Border Co-operation. In: *European Urban and Regional Studies*, 2., 153–171. DOI: 10.1177/0969776403010002004
- POPESCU, Gabriel 2008. The Conflicting Logics of Cross-Border Reterritorialization: Geopolitics of Euroregions in Eastern Europe. In: *Political Geography*, 4., 418–438. DOI: 10.1016/j.polgeo.2008.03.002
- REGULATION = Regulation (EU) No 232/2014 of the European Parliament and of the Council of 11 March 2014 establishing a European Neighbourhood Instrument. In: *Official Journal of the European Union*, L 77/27–43. <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2014:077:0027:0043:EN:PDF>. (2025. 05. 11.)
- RICZ András 2013. A határon átvélő projektek újabb hatásai Vajdaság területi fejlődésére. In: BUDAY-SÁNTHA Attila – DANKA Sándor – KOMLÓSI Éva (szerk.): *Régiók fejlesztése 2013/2*. „Régiók fejlesztése” TÁMOP-4.2.1B-10/2KONV-2010-0002 Projekt kutatászáró konferencia. Pécs, 2013. május 23–24. Pécsi Tudományegyetem, Közgazdaságtudományi Kar, Pécs.

- RICZ András 2018. A határon átvélő programok hatásai a Vajdaság területi fejlődésére. In: *Tér és Társadalom*, 1., 161–179. DOI: <https://doi.org/10.17649/TET.32.1.2877>
- RICZ András 2023. A határon átnyúló európai uniós fejlesztési források szerepe Vajdaság gazdasági fejlődésében. In: *Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek*, 3., 68–79.
- RICZ András 2024. Magyarország európai uniós csatlakozásának hatásai a vajdasági magyar közösségre. In: *Kárpát-haza Szemle*. Húsz éve az Európai Unióban / különszám, 61–74.
- SCOTT, James Wesley 2015. Bordering, Border Politics and Cross-Border Cooperation in Europe. In: CELATA, Filippo – COLETTI, Raffaella (eds.): *Neighbourhood Policy and the Construction of the European External Borders*. Springer Cham, 27–44. (Geo Journal Library, 115.) DOI: <https://doi.org/10.1007/978-3-319-18452-4>
- SCOTT, James Wesley 2000. Transboundary cooperation on Germany's Borders: Strategic regionalism through multilevel governance. In: *Journal of Borderlands Studies*, 1., 143–167. DOI: 10.1080/08865655.2000.9695545
- TAMMINEN, Tanja 2012. Re-Establishing Cross-Border Cooperation Between Montenegro, Kosovo and Albania: The Balkans Peace Park and Local Ownership. In: LINDSTEDT, Jouko – WAHLSTRÖM, Max: *Balkan Encounters – Old and New Identities in South-Eastern Europe*. Slavica Helsingensia, Helsinki, 125–151.
- VOVENDA, Alexei V. – PLOTNIKOV, Vladislav A. 2011. Euroregions as a factor of successful international. *Baltic Region*, 4., 49–55. <https://doi.org/10.5922/2079-8555-2011-4-6>. (2025. 05. 11.)

ABSTRACT • The study outlines the cross-border social, economic and environmental cooperation of the Autonomous Province of Vojvodina as a European region, providing a practical example of the principles that underpin regional policies in Serbia and the European Union. This cooperation is unique because the province borders three EU Member States whose neighbourhood policies, in addition to other bilateral relations, offer institutionalised, active and sustainable cooperation, financed by the European Union. It provides an opportunity to learn about EU professional, administrative and financial management practices in areas such as nature conservation, environmental protection, business development, infrastructure development in border regions, cultural history, tourism and community relations. The study highlights how the province receives and utilises these funds at a regional level, and the extent to which they contribute to the territorial development of cities, small-

er settlements and regions. In other words, they increase the foreign relations capital of institutions and local authorities. As the support system has already undergone two complete planning periods (2007–2013 and 2014–2020), the focus of our study is on these periods.

KEY WORDS • **cross-border cooperation (CBC), EU external border, Interreg, IPA, Vojvodina, Serbia**

SAŽETAK • Studija ima za cilj da prikaže prekograničnu socio-ekonomsku i ekološku saradnju Autonomne Pokrajine Vojvodine kao evropskog regiona – kao praktičnu implementaciju principa koji definišu regionalnu politiku Srbije i Evropske unije. Ova saradnja je posebna jer se pokrajina graniči sa tri država članicama Evropske unije, čija susedska politika – pored ostalih bilateralnih odnosa – nudi institucionalizovanu, aktivnu i održivu saradnju koju finansira Evropska unija. Ova saradnja pruža priliku za upoznavanje sa stručnim, administrativnim i finansijskim okvirima EU, i to kroz zaštitu prirode i životne sredine, razvoj poslovanja, razvoj infrastrukture koja utiče na pogranični region, kulturno-istorijski turizam i razvoj međuljudskih odnosa stanovništva. Studija ističe načine na koje pokrajina prima i koristi ove subvencije, i u kojoj meri one doprinose lokalnom razvoju gradova i manjih naselja, kao i manjih i većih regiona, odnosno rastu kapitala spoljnih odnosa institucija i lokalnih samouprava. S obzirom da smo već okončali dva kompletna perioda planiranja sistema subvencija (2007–2013, 2014–2020), naše istraživanje se fokusiralo na ovaj period.

KLJUČNE REČI • **prekogranična saradnja (CBC), spoljne granice EU, Interreg, IPA, Vojvodina, Srbija**

Beérkezés időpontja: 2025. május 27.

Elfogadás időpontja: 2025. június 10.